

26- Binaenaleyh bir kasrın ve bir sarayın nukuş ve tezyinatındaki mükemmeliyet sâni' ve mühendisin

Binaenaleyh bir kasrın ve bir sarayın nukuş ve tezyinatındaki mükemmeliyet, sâni' ve mühendisin yaptıkları o nakışlar üstünde ve tezyinat altında görünen ef'alın mükemmeliyetine delâlet eder. Ef'alın mükemmeliyeti dahi o Sâni'in taktığı isim ve lakapların mükemmeliyetini gösterir. Esmanın mükemmeliyeti, sıfâtın mükemmeliyetine delâlet eder. Sıfâtın mükemmeliyeti, şuunatın mükemmeliyetini tasrih eder. Şuunatın mükemmeliyeti dahi o nakkaşın mükemmeliyet-i zatına delâlet eder.

Kezalik kâinatta görünen âsârın kemali, hadsî bir müşahede ile ef'alın mükemmeliyetine, ef'alın kemali de fâilin kemal-i esmasına, esmanın kemali sıfâtın kemaline, sıfâtın kemali şuunat-ı zatiyenin kemaline, şuunatın kemali Zat-ı Zülcelal'in kemaline delâlet eder.

Binaenaleyh bir kasrın ve bir sarayın nukuş ve tezyinatındaki mükemmeliyet, sâni' ve mühendisin yaptıkları o nakışlar üstünde ve tezyinat altında görünen ef'alın mükemmeliyetine delâlet eder.

Sarayın Nakışları Ne Demektir?

“Bir kasrın ve bir sarayın nukuş ve tezyinatındaki mükemmeliyet...” ifadesinde sarayın duvarlarındaki süslemeler, kubbelerindeki sanat, kapılarındaki ölçü, pencerelerindeki zarafet ve bütün mimarî düzen kastediliyor. Mesela bir saraya girsek; duvarlarda ince hat sanatı, tavanda muhteşem desenler, avluda dengeli bir bahçe, odalarda hikmetli bir yerleşim görsek, hemen deriz ki: “Bu saray rastgele yapılmamış. Burada ciddi bir sanat, plan ve ustalık var.”

Eserden Fiile Geçiş

“Nukuş ve tezyinatındaki mükemmeliyet, sâni' ve mühendisin yaptıkları o nakışlar

üstünde ve tezyinat altında görünen ef’alin mükemmeliyetine delâlet eder.” Yani nakış güzelse, nakış yapma fiili de güzeldir. Süsleme mükemmelse, süsleme işi de mükemmeldir. Mesela bir hattatın yazdığı levha çok düzgün, ölçülü ve sanatlı ise, bu levha onun yazma fiilinin düzgünlüğünü gösterir. Bozuk bir yazma fiilinden güzel bir hat levhası çıkmaz. Aynen öyle de sarayın mükemmel süsleri, o süsleri yapma fiilinin mükemmel olduğunu gösterir.

Ef’alin mükemmeliyeti dahi o Sâni’in taktığı isim ve lakapların mükemmeliyetini gösterir.

Fiilden İsme Geçiş

“Ef’alin mükemmeliyeti dahi o Sâni’in taktığı isim ve lakapların mükemmeliyetini gösterir.” Burada deniliyor ki: Eğer yapılan işler mükemmelse, o işleri yapan kişinin unvanları da hakiki ve mükemmeldir. Mesela bir kimse çok güzel binalar yapıyorsa ona “mimar” denilir. Eğer yaptığı binalar sıradan değil, harika ise onun “usta mimar” unvanı kemal kazanır. Bir kimse çok güzel nakışlar işliyorsa ona “nakkaş” denilir. Nakışları mükemmel ise “mahir nakkaş” ismi ona layık olur.

Kâinattaki Karşılığı

Kâinatta yaratma fiili mükemmeldir; bu, Allah’ın **Hâlık** isminin kemalini gösterir. Rızık verme fiili mükemmeldir; bu, **Rezzâk** isminin kemalini gösterir. Şekil verme fiili mükemmeldir; bu, **Musavvir** isminin kemalini gösterir. Terbiye etme ve büyütme fiili mükemmeldir; bu, **Rab** isminin kemalini gösterir. Hayat verme fiili mükemmeldir; bu, **Muhyî** isminin kemalini gösterir.

Esmanın mükemmeliyeti, sıfâtın mükemmeliyetine delâlet eder.

İsimden Sıfata Geçiş

“Esmanın mükemmeliyeti, sıfâtın mükemmeliyetine delâlet eder.” Bir isim mükemmel görünüyorsa, o ismin dayandığı sıfat da mükemmeldir. Mesela “Âlim” ismi ilim sıfatına dayanır. “Kadîr” ismi kudret sıfatına dayanır. “Mürîd” ismi irade sıfatına dayanır. “Rahîm” ismi rahmet mânâsına dayanır. Eğer Allah’ın isimleri kâinatta kusursuz tecelli ediyorsa, bu isimlerin dayandığı ilim, kudret, irade, hayat, rahmet ve hikmet sıfatları da nihayetsiz kemaldedir.

Basit Bir Misal

Bir doktor düşünelim. Ameliyatları başarılı, teşhisleri isabetli, tedavileri hikmetli olsun. Bu başarılı işler onun “doktor” unvanının kemalini gösterir. Fakat doktor unvanı tek başına havada durmaz; onun arkasında tıp bilgisi, dikkat, tecrübe, maharet ve kabiliyet vardır. Aynen bunun gibi, Allah’ın Rezzâk, Hakîm, Rahîm, Hâlık, Musavvir gibi isimleri de ilim, kudret, irade ve rahmet gibi ezeli sıfatlara dayanır.

Sıfâtın mükemmeliyeti, şuunatın mükemmeliyetini tasrih eder.

Sıfattan Şuunata Geçiş

“Sıfâtın mükemmeliyeti, şuunatın mükemmeliyetini tasrih eder.” Şuunat, Allah’ın zatına layık mukaddes ilahî şe’nleridir. Bunu insanlardaki duygu, değişme, ihtiyaç veya sonradan meydana gelen hâller gibi anlamamak gerekir. Fakat temsille yaklaşacak olursak: Bir insanın ikram etmesi fiildir; cömert ismi o fiilde görünür; cömertlik sıfatı bu ismin arkasındadır; ikram etmekten memnuniyet duyması ise onun iç hâline, yani şe’nine benzer. Allah hakkında ise bu mânâlar sonsuz derecede mukaddes, noksansız ve mahlûkata benzemez şekilde düşünülmelidir.

Şuunatın mükemmeliyeti dahi o nakkaşın mükemmeliyet-i zatına delâlet eder.

Şuunattan Zâta Geçiş

“Şuunatın mükemmeliyeti dahi o nakkaşın mükemmeliyet-i zatına delâlet eder.” Yani bir sanatkârın iç dünyasındaki sanat sevgisi, güzellik anlayışı, ikram arzusu ve maharet kaynağı mükemmelse, bu onun zatındaki kemale işaret eder. Saray misalinde nakkaşın eserleri, fiillerini; fiilleri, unvanlarını; unvanları, sıfatlarını; sıfatları, iç kemalini; iç kemali de zatının mükemmelliğini gösterir.

Kâinata Tatbik

“Kezalik kâinata görünen âsârın kemali...” ifadesiyle artık saray misalinden kâinata geçiliyor. Kâinat büyük bir saraydır. Güneş kandili, dünya beşiği, dağlar direkleri, denizler hazineleri, ağaçlar sofraları, çiçekler nakışları, yıldızlar lambaları gibidir. Bu sarayda görünen her eser, yani her canlı, her sistem, her nimet, her güzellik Allah’ın kemaline açılan bir penceredir.

Kezalik kâinatta görünen âsârın kemali, hadsî bir müşahede ile ef’alin mükemmeliyetine, ef’alin kemali de fâilin kemal-i esmasına, esmanın kemali sıfâtın kemaline, sıfâtın kemali şuunat-ı zatiyenin kemaline, şuunatın kemali Zat-ı Zülcelal’in kemaline delâlet eder.

Âsârın Kemali

Âsâr, eserler demektir. Kâinatta eserlerin kemali açıktır. Bir çiçeğin rengi, kokusu, simetrisi ve faydası mükemmeldir. Bir gözün görmesi, korunması ve beyne bağlanması mükemmeldir. Bir arının bal yapması, peteği inşa etmesi ve kovan düzenini koruması mükemmeldir. Bir bebeğin rızkının tam vaktinde annesinin göğsünde hazırlanması mükemmeldir. Bunlar kâinattaki âsârın kemaline örnektir.

Hadsî Müşahede

“**Hadsî bir müşahede ile**” ifadesi çok önemlidir. Hadsî müşahede, insanın uzun uzun akıl yürütmeden, süratli ve kesin bir kavrayışla hakikati anlamasıdır. Mesela çok güzel bir tablo gördüğümüzde hemen “bunu yapan sanatkârdır” deriz. Her fırça darbesini tek tek incelemeden bunu anlarız. Kâinattaki eserlerin güzelliği de kalbe ve akla süratle şunu söyler: “Bu eserlerin arkasında mükemmel fiiller vardır.”

Ef’alin Kemali

“**Âsârın kemali, ef’alin mükemmeliyetine delâlet eder.**” Bir meyve mükemmelse, meyveyi yaratma fiili de mükemmeldir. Bir kuşun kanadı hikmetliyse, kanadı yapma fiili de hikmetlidir. Bir hücre muntazam çalışıyorsa, onu yaşatma ve idare etme fiili de mükemmeldir. Çünkü kusurlu, bilgisiz ve başıboş fiillerden böyle ölçülü eserler çıkmaz.

Ef’alden Esmaya

“**Ef’alin kemali de fâilin kemal-i esmasına...**” Kâinatta besleme fiili varsa, bu Rezzâk ismine bakar. Hayat verme fiili varsa, Muhyî ismine bakar. Ölçülü yaratma fiili varsa, Hakîm ismine bakar. Güzelleştirme fiili varsa, Cemîl ismine bakar. Şekil verme fiili varsa, Musavvir ismine bakar. Renkler ve boyama fiili varsa, Mülevvin ismine bakar. Demek fiillerin mükemmelliği, o fiillerin sahibi olan Allah’ın isimlerinin kemalini gösterir.

Esmadan Sıfata

“**Esmanın kemali sıfâtın kemaline...**” Allah’ın isimleri mükemmelse, bu isimlerin dayandığı sıfatlar da mükemmeldir. Hâlık ismi kudretsiz olmaz. Âlim ismi ilimsiz olmaz. Hakîm ismi hikmetsiz olmaz. Rahîm ismi rahmetsiz olmaz. Mürîd ismi iradesiz olmaz. O hâlde kâinatta isimler mükemmel görünüyorsa, onların dayandığı ilahî sıfatlar da mutlak

kemal dedir.

Sıfattan Şuunata

“Sıfâtın kemali şuunat-ı zatiyenin kemaline...” Allah’ın rahmet sıfatı kâinatta mükemmel tecelli ediyorsa, bu Allah’ın zatına layık mukaddes rahmet şuunatına işaret eder. Allah’ın ilim sıfatı her şeyi kuşatıyorsa, bu O’nun zatına layık mukaddes bilme kemalini gösterir. Allah’ın kudreti her şeye yetiyorsa, bu O’nun zatına layık mutlak azamet ve celal şuunatına işaret eder. Bunlar mahlûkattaki hâller gibi değildir; Allah’a mahsus, mukaddes ve benzersizdir.

Şuunattan Zât-ı Zülcelal’e

“Şuunatın kemali Zat-ı Zülcelal’in kemaline delâlet eder.” Silsilenin en yüksek noktası burasıdır. Eserler fiillere, fiiller isimlere, isimler sıfatlara, sıfatlar şuunata, şuunat da Allah’ın zatındaki mutlak kemale işaret eder. Eğer kaynakta bir noksanlık olsaydı, kaynaktan gelen eserlerde de noksanlık görünürdü. Fakat kâinatta nihayetsiz ilim, hikmet, rahmet, kudret, nizam ve güzellik görünüyor. Bu da Zât-ı Zülcelal’in her türlü naks ve kusurdan münezzeh olduğunu ilan eder.

Elma Misaliyle Bütün Zincir

Bir elmayı düşünelim. Elmanın rengi güzel, tadı tatlı, kokusu hoş, şekli ölçülü, faydası çoktur. Elma eserdir. Elmadaki kemal, onu yaratma fiilinin kemalini gösterir. Yaratma ve rızık verme fiili, Hâlık ve Rezzâk isimlerinin kemalini gösterir. Bu isimlerin kemali, kudret, ilim, irade ve rahmet sıfatlarının kemalini gösterir. Bu sıfatların kemali, Allah’ın zatına layık mukaddes rahmet, ikram ve lütuf şuunatını gösterir. Şuunatın kemali ise Zât-ı Zülcelal’in mutlak kemalini gösterir.

Saray Misalinin Özeti

Saraydaki nakış güzelse, nakış yapma işi güzeldir. Nakış yapma işi güzelse, nakkaş unvanı güzeldir. Nakkaş unvanı güzelse, onun sanat sıfatı güzeldir. Sanat sıfatı güzelse, onun içindeki sanatkârlık kemali güzeldir. Bu kemal de o sanatkârın zatındaki kemale işaret eder.

Kâinat Misalinin Özeti

Kâinattaki eserler güzelse, yaratma fiili güzeldir. Yaratma fiili güzelse, Hâlık ismi güzeldir. Hâlık ismi güzelse, kudret, ilim ve irade sıfatları mükemmeldir. Sıfatlar mükemmelse, Allah’ın zatına layık mukaddes şuunatı mükemmeldir. Şuunat mükemmelse, Zât-ı Zülcelal mutlak kemal sahibidir.

Terbiye Etme Fiiliyle

Kâinattaki varlıklar güzelce terbiye ediliyorsa, terbiye etme fiili güzeldir. Terbiye etme fiili güzelse, **Rab ismi** güzeldir. Rab ismi güzelse, ilim, kudret, irade, hikmet ve rahmet sıfatları

mükemmeldir. Sıfatlar mükemmelse, Allah'ın zatına layık mukaddes rububiyet şuunatı mükemmeldir. Şuunat mükemmelse, Zât-ı Zülcelal mutlak kemal sahibidir.

Suret Verme Fiiliyle

Kâinattaki varlıkların suretleri güzel, ölçülü ve hikmetliyse, suret verme fiili güzeldir. Suret verme fiili güzelse, **Musavvir ismi** güzeldir. Musavvir ismi güzelse, ilim, kudret, irade ve hikmet sıfatları mükemmeldir. Sıfatlar mükemmelse, Allah'ın zatına layık mukaddes sanat ve cemaat şuunatı mükemmeldir. Şuunat mükemmelse, Zât-ı Zülcelal mutlak kemal sahibidir.

Rızık Verme Fiiliyle

Kâinattaki canlılar muntazam ve merhametli bir şekilde rızıklandırılıyorsa, rızık verme fiili güzeldir. Rızık verme fiili güzelse, **Rezzâk ismi** güzeldir. Rezzâk ismi güzelse, ilim, kudret, irade, rahmet ve hikmet sıfatları mükemmeldir. Sıfatlar mükemmelse, Allah'ın zatına layık mukaddes ikram ve merhamet şuunatı mükemmeldir. Şuunat mükemmelse, Zât-ı Zülcelal mutlak kemal sahibidir.

Netice

Bu parça bize şunu öğretiyor: İnsan bir çiçeğe, bir meyveye, bir arıya, bir bebeğe, bir yıldıza sadece madde gözüyle bakmamalı. Çünkü her eser bir kapıdır. O kapıdan fiile geçilir. Fiilden isme, isimden sığata, sıfattan şuunata, şuunattan da Allah'ın mutlak kemaline ulaşılır. Böyle bakıldığında kâinat, sessiz bir eşya yığını değil; Allah'ın kemalini ilan eden muhteşem bir saray olur.

Şuunat-ı İlahîye Nedir?